

Zeruya Shalev

Het hart van de familie

Roman

Vertaling
Sander Hoving

Cossee
Amsterdam

Oorspronkelijke titel *Sche'arit Hachajim*

© 2011 Zeruya Shalev

Published by arrangement with The Institute for the Translation
of Hebrew Literature

Nederlandse vertaling © 2012 Sander Hoving
en Uitgeverij Cossee bv

Omslagillustratie © Bobsairport

Boekomslag Marry van Baar

Foto auteur © Eric Sultan

Typografie binnenwerk Aard Bakker

Druk HooibergHaasbeek, Meppel

ISBN 978 90 5936 368 7 / NUR 302

Voor Ya'ar

1

Is de kamer groter geworden of is zij het, die gekrompen is? Het is toch de kleinste kamer in het huis, klein als een handpalm, en nu ze van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat in bed ligt, heeft ze de indruk dat de kamer uitgedijd is, alsof er honderden stappen nodig zijn om bij het raam te komen, en wie weet of haar leven daarvoor lang genoeg is. De rest van haar leven, of liever gezegd het laatste beetje leven dat haar gegund is, komt haar absurd genoeg als een eeuwigheid voor, en omdat ze niet meer beweegt, lijkt de tijd tot een eeuwigheid uit te dijen. Het is waar, ze is knokig en gekrompen, licht als een zuchtje wind, het is waar dat elke tochtvlaag haar van het bed kan tillen, het is alsof alleen het gewicht van de deken haar ervan weerhoudt door de kamer te zweven, het is waar dat elke ademhaling de laatste draad die haar nog met het leven verbindt kan doen breken, maar wie zou het moeten zijn die ademt, wie zou het moeten zijn die nog de moeite neemt naar haar te blazen?

Ja, ze zal nog jaren en jaren hier onder die zware deken liggen, ze zal haar kinderen ouder zien worden, ze zal zien hoe haar kleinkinderen volwassen worden. Ja, met bittere onver-

schilligheid hebben ze haar tot het eeuwige leven veroordeeld, en opeens heeft ze het idee dat er ook kracht voor nodig is om te sterven, een soort vitaliteit van de toekomstige dode of diens omgeving, persoonlijke aandacht, omslachtige beslommeringen als bij het voorbereiden van een verjaardag. Ook om te sterven is een zekere mate van liefde nodig, en misschien krijgt ze niet meer genoeg liefde of geeft ze zelf niet meer genoeg liefde, zelfs niet daarvoor.

Niet dat ze niet komen, bijna elke dag komt een van hen haar huis binnen, zit naast haar in een stoel, zogenaamd geïnteresseerd in haar welzijn, maar ze voelt hun oude wrok, merkt dat ze naar de klok kijken, de zucht van verlichting als hun mobieltje overgaat. Opeens verandert hun stem, wordt energiek en levendig, een lach borrelt op uit hun keel, ik ben bij mijn moeder, melden ze hun gesprekspartner ten slotte en ze slaan theatraal hun ogen ten hemel, ik bel je als ik hier weg ben, en richten dan hun holle aandacht weer op haar. Ze doen hun best iets te vragen, maar luisteren niet naar wat ze zegt, en op haar beurt zet zij het hun betaald met vermoeiende antwoorden, beschrijft tot in het kleinste detail wat de dokter heeft gezegd, somt onder hun glazige blik de namen van de medicijnen op. Wie van ons schrikt meer voor de ander terug, ik voor hen of zij voor mij, vraagt ze zich af. Ze smeedt hen tot een eenheid, haar twee kinderen, die zo van elkaar verschillen en alleen tegenover haar een coalitie kunnen vormen, en nog maar sinds kort, bij hun oude moeder, die van 's ochtends vroeg tot 's avonds laat in haar kleine kamer op bed ligt, de zwaartekracht ontstegen.

Hij is overvol, de vierkante kamer, waarvan het enige raam op het Arabische dorp uitkijkt, tegen de noordelijke muur een oud bureau, tegen de zuidelijke een kast met haar kleren, die kleurige kleren die ze nooit meer zal aantrekken. Ze voelde zich altijd al aangetrokken tot felle kleuren, een beetje gênant, het model

deed er niet toe, een lange, witte tunica, een strak om de heupen gespannen jurk, plooirokken, tot op heden weet ze niet wat haar beter staat, ze zal het nooit weten. Haar ogen dwalen naar de ronde koffietafel, haar dochter haalde haar jaren geleden over die aan te schaffen. In de winkel begon ze te huilen, hoewel haar dochter geen kind meer was, jullie hebben me gedwongen in dat lelijke huis te gaan wonen en me ook nog de kleinste kamer gegeven, laat me dan tenminste de meubels kopen die ik leuk vind. Hou op met huilen, had ze tegen haar geschreeuwd, iedereen kijkt naar je, maar natuurlijk was ze gezwicht, en met vier handen hadden ze de tafel, die onverwacht zwaar was, de trap op gesjouwd naar deze kamer, die ooit haar kamer was, ze hadden hem midden in de ruimte gezet. Bij al zijn protserige pracht staken de andere meubels pover af.

Langzamerhand begint ook hij op leeftijd te komen, hij heeft de tijd in zich opgezogen en zijn kleur verloren, maar de doosjes van de medicamenten onttrekken het massieve, zware eikenhout toch al aan het zicht, medicijnen die een ontsteking genazen maar een allergie veroorzaakten, medicijnen tegen allergie en pillen om de hartslag te reguleren, tegen pijn, tegen hoge bloeddruk, medicijnen die haar zo hebben verzwakt dat ze flauwviel en zich verwondde en sindsdien heeft ze moeite met lopen. Soms heeft ze zin om ze allemaal op haar bed te planten, in bonte perkjes, ze op kleur te sorteren en er een huisje van te bouwen met een rood dak en witte muren, met een groen gazon, met vader, moeder en twee kinderen.

Wat is dat alles, vraagt ze, en ze vraagt al niet meer waarom alles is zoals het is, ook niet hoe het zo gekomen is, maar alleen wat het eigenlijk is, hoe de dagen vergingen tot ze in deze kamer kwam, in dit bed. Waarmee waren die duizenden dagen gevuld, die tegen haar lichaam opklommen als mieren tegen een boomstam, tenslotte is het haar taak het zich te herinneren,

en ze herinnert het zich niet. Zelfs niet als ze zich inspant en al haar herinneringen bijeenraapt als oude briefjes, waar zijn al die jaren gebleven, want wat ze zich niet herinnert zal niet meer bestaan en heeft misschien ook nooit bestaan.

Ze heeft ze de plicht de strijd tegen het vergeten aan te binden, zoals na een catastrofe de plicht bestaat de doden en de vermisten te gedenken. En als ze weer naar het raam kijkt, schijnt het haar toe dat het daar op haar wacht, het meer dat letterlijk onder haar ogen verdween, het mistige meer en het zachte, zwoele moeras dat het omringt, begroeid door manshoog riet, waar trekvogels nerveus klapwiekend opvliegen. Daar bevindt het zich, haar meer, in het hart van haar dal, dat zich van de hellingen van de Hermon tot de bergen van Galilea uitstrekt, in de greep van vuisten van gestolde lava. Als het haar eens zou lukken uit bed op te staan en het raam te bereiken, dan zou ze het zien, ze probeert zich op te richten, de afstand met haar ogen af te leggen, haar blik glijdt van het raam naar haar pijnlijke benen. Sinds ze gevallen is lijkt lopen een gevaarlijk zweven geworden te zijn, maar het is daar, wacht op haar blik, bedroefd zoals zij. Sta op, Chemdale, hoort ze haar vader bemoedigend zeggen, één stapje nog maar, één klein laatste stapje maar.

Zij was de eerste baby in hun kibboets geweest, en allemaal waren ze naar de eetzaal gekomen om te zien hoe ze haar eerste stapjes zette. Het leek alsof daar, in de juist voltooide eetzaal, al hun verlangens waren verzameld, verlangens naar de kleine broertjes en zusjes die in den vreemde waren achtergebleven, naar hun eigen kinderjaren die hun op grond van een harde ideologie waren ontnomen, naar de liefde van hun ouders die ze niet meer hadden gezien sinds ze waren vertrokken, sommigen woedend, anderen met een gebroken hart. Met stralende ogen keken ze naar haar, spoorden haar aan om te lopen, voor hen, voor hun bejaarde ouders, voor hun kleine broertjes en zusjes

die inmiddels volwassen waren en over een paar jaar zouden worden vernietigd, en ze was geschrokken maar gewillig, stond op haar wankelende beentjes aan de hand van haar vader. Roken die toen al naar vis of was dat pas later, toen ze naar de andere kibboets waren verhuisd, dichterbij het meer en de drassige oever, in de kibboets die was gesticht om de oever van het meer en de moerassen droog te leggen? Ze strekte een trillende beentje uit, precies op het moment dat haar vader haar hand losliet en alle aanwezigen ter ere van haar met veel kabaal in hun handen klaptten, en ze viel op haar rug en barstte in tranen uit, onder de staalblauwe ogen van haar vader, die haar weer op de been wilde helpen, zodat ze het weer zou proberen en iedereen zou laten zien dat ze het kon, nog één klein stapje, maar ze bleef op haar rug liggen en wist dat ze hem dat geschenk niet kon geven en dat hij haar nooit zou vergeven.

Daarna weigerde ze twee jaar lang te lopen, tot haar derde werd ze op andermans schouders rondgedragen alsof ze verlamd was, hoewel de vele onderzoeken niets opleverden en al werd overwogen haar naar een specialist in het verre Wenen te brengen. Baby's die na haar waren geboren renden al rond, alleen zij lag in haar box op haar rug en keek omhoog naar de kruin van de peperboom, die piepkleine rode kogeltjes droeg aan ruisende takken, en ze lachte ze toe, alleen zij dwongen haar nergens toe, alleen zij accepteerden haar stille bestaan, want haar vader wist van geen ophouden, hij sleepte haar van de ene dokter naar de andere, gedreven door schuldgevoel en de vraag of haar val destijds haar hersens had beschadigd, tot een specialist in Tel Aviv ten slotte oordeelde dat er niets aan haar hersens mankeerde, ze was gewoon bang om te lopen, u moet iets zien te vinden waarvoor ze nog banger is, had hij gezegd.

Waarom zou ze banger gemaakt moeten worden? vroeg haar vader, en de arts antwoordde, u hebt geen keus, als u wilt dat

ze loopt moet u ervoor zorgen dat ze u meer vreest dan het lopen, en vanaf dat moment wikkelde haar grote, knappe vader een handdoek om haar rug, hield het tuigje vast, probeerde haar zover te krijgen dat ze liep, en sloeg haar hard als ze weigerde. Ik doe het voor jou, Chemdale, bracht hij schor uit, voor haar door het huilen opgezwollen gezicht, zodat je net als de andere kinderen bent, zodat je ophoudt bang te zijn. En de dokter had gelijk gehad, een paar weken later al zette ze haar eerste wankelen schreden, haar lichaam gloeiend van zijn slagen, met een versteend bewustzijn, het bewustzijn van een klein, met harde hand afgericht dier, en er was geen enkele triomf, geen enkele vreugde, ze kwam tot het vage besef dat, ook al zou ze erin slaagen te lopen en te rennen, geen enkele plek de moeite waard zou zijn erheen te lopen.

Geen enkele triomf, geen enkele vreugde, en toch kwam het haar die ochtend voor alsof ze wist waarheen ze moest lopen, naar het raam, Chemda, om jouw meer te zien en het te horen fluisteren. Als het me gelukt is naar je toe te komen, fluistert het, als ik al mijn groene water heb verzameld, de kweekvissen en alle trekvogels, als ik erin ben geslaagd me opnieuw in de bergstad voor jouw raam te vormen, ondanks de immense inspanningen die zijn gedaan om me te vernietigen, waarom sta je dan niet op uit bed, waarom kom je niet naar het raam om me te zien? En ze antwoordt met een zucht, een paar weken geleden liep ik langzaam door de gang, waarom ben je toen niet gekomen? Waarom ben je uitgerekend nu gekomen, nadat ik ben gevallen, en niet alleen jij, altijd al komt alles te laat of te vroeg bij mij. Maar hij stuurt haar een vochtig antwoord, al tientallen jaren verzamel ik druppel na druppel, tak na tak, twijg na twijg, vleugel na vleugel, alleen om me weer aan je te tonen, om jou te zien, kom bij me, Chemda, ga naar het raam, en ze beweegt verbaasd haar hoofd, wat was er in al die jaren, wat hebben ze

voor nut gehad, als ze niets in haar hebben achtergelaten, als ze uiteindelijk een klein meisje is gebleven dat ernaar verlangt naakt in haar meer te baden.

Met kromme vingers probeert ze het nachthemd van haar huid te trekken, dat haar dochter haar ooit korzelig cadeau deed. Haar cadeaus gingen stevast vergezeld van een korzelig gezicht, en hoewel ze steeds mooi en royaal waren, steeds kwetste ze haar dochter, uitgerekend op de momenten waarop ze aardig wilde zijn. Maak open mama, drong ze aan, urenlang ben ik winkel in, winkel uit gelopen om iets te vinden wat me beviel, maak nou open, trek eens aan, vind je het leuk? En ze scheurde het prachtige geschenkpapier open, inspecteerde wantrouwend het witte pakje. De geur die er vanaf kwam, de beelden die het opriep, de streken waardoor haar dochter zonder haar was gegaan, dat alles wekte een plotselinge weerstand in haar, ze mompelde dankjewel, echt, heel erg bedankt Dina, dat had je niet moeten doen, verfrommelde de lege verpakking, was zelf ook verrast door de mate van haar onbehagen. Leidde het kleinste beetje aandacht tot het grootste schuldgevoel, eiste ze dan absolute, grenzeloze aandacht? Het liefst had ze gezegd, neem me mee, in plaats van me steeds een aandenken aan je afwezigheid te geven, en Dina had haar gekwetst aangekeken, hou je er niet van, mama?

Houden van, te veel houden van, was dat het goede antwoord, dat nooit uitgesproken werd, te veel houden van of te weinig houden van, te laat of te vroeg, en toen had ze de stof weer in de verpakking gedaan en in de kast weggestopt, en pas na lange tijd, toen ze haar al te diep gegriefd had, te laat voor compensatie, had ze zich kwaad met de vergeten geschenken uitgedost, een pullover, een sjaal, een nachthemd met een grauw bloemmotief, wie heeft er ooit een grauwe bloem gezien? Ze probeert haar hand te bevrijden uit haar mouw die aan haar plakt, haar